

Suri Noémi*

A német és az osztrák bírósági igazgatási modell működésének összehasonlító elemzése

1. BEVEZETÉS

A magyar jogirodalomban az elmúlt években több átfogó tanulmány vette vizsgálat alá az egyes európai bírósági igazgatási modellekben a legfelsőbb bírói fórumok önállóságának kérdését,¹ csakúgy, mint a legfelsőbb bíróság bírái kinevezésének alapvető elveit.² E tanulmány célja a bírósági reform témájához kapcsolódó kutatási eredmények összefoglalása a német és az osztrák felsőbbbírósági modell működésének összehasonlító elemzése útján.

A német és az osztrák felsőbbbírósági rendszer az egyes bírósági igazgatási modellek különböző típusai között igen sok hasonlóságot mutat. Az igazgatás terén az ún. minisztériumi modell talaján állva sajátosan függenek az igazságügyért felelős minisztertől, illetve a minisztériumtól, ugyanis az igazságügyi miniszternek mind az egyes bírák kinevezésében, mind a bíróságok működésének igazgatásában megkérdőjelezhetetlen szerepe van. Európában a minisztériumi modell a legrégebb óta fennálló bírósági igazgatási modell, mely Németországon és Ausztrián felül Csehországban és Finnországban is alapját képezi az igazságszolgáltatás működésének.³ A végrehajtó hatalom központi jellege ellenére az egyes kinevezési kérdésekben mind a bírák önigazgatási szerveinek, mind egyéb alkotmányos szerveknek (parlament, ombudsman, különösen pedig a felsőbbbíróságok vezetői) is megkerülhetetlen szerepe van.⁴ A tanulmány elsőként az összehasonlító jogi elemzés módszertanával élve veszi górcső alá a polgári ügyekben

a német és az osztrák bírósági szervezetrendszer, majd részletesen elemzi a két ország legfőbb bírói fórumának irányításáért és igazgatásáért felelős szerveket.

2. A NÉMET ÉS AZ OSZTRÁK BÍRÓSÁGI SZERVEZETRENDSZER POLGÁRI ÜGYEKBEN

A német polgári bírósági szervezetrendszerben a decentralizált hatáskörmegosztás alapján az igazságszolgáltatás megoszlik a szövetségi és a tartományi szintű bíróságok között. Az ítélezésben a rendes bíróságok mellett az ún. különbíróságok működnek közre. A Német Szövetségi Köztársaságban a rendes (polgári) bíróságokon kívül még további négy különbíróság is működik: a közigazgatási bíróságok, az adó ügyekben eljáró bíróságok, a munkaügyi bíróságok és a szociális bíróságok. A tanulmány a rendes bírósági modellben a polgári ügyekben eljáró bíróságok működésére fókuszál.

A német jogalkotó a tartományi ítélezést az ún. *Amtsgericht* (helyi bíróság), az ún. *Landgericht* (tartományi bíróság) és az ún. *Oberlandesgericht* (legfőbb tartományi bíróság) hatáskörébe utalta.⁵ A Német Szövetségi Köztársaságban a bírák mintegy 75 százaléka ezen bíróságokon vesz részt az ítélezésben.⁶ A szövetségi szintű igazságszolgáltatás a *Bundesgerichtshof* (Szövetségi Legfelsőbb Bíróság) hatáskörében összpontosul. A német bírósági rendszerben az ítélezés megoszlik a rendes bíróságok és az ún. különbíróságok között.

A német polgári perrendtartás, a *Zivilprozessordnung* (a továbbiakban: ZPO)⁷ 1. könyvének 1. fejezete szerint a hagyományos értelemben vett bíraskodás így négy szinten és kétfokú eljárás keretében valósul meg. A szervezetrendszer legalsó szintjén elhelyezkedő *Amtsgericht*-ek (helyi bíróságok) első fokon járnak el az 5000 eurót meg nem haladó vagyon-

* Egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar. Vezető Kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, Magánjogi Kutatási Főosztály.

1 Lásd részletesen BERKES Lilla – HAJAS Barnabás: A legfelsőbb bírói fórumok önállósága. In: *Kúriai Döntések Fóruma*, 2023/9, 1705–1725. BADÓ Attila – MÁRKI Dávid: A német bírósági igazgatás alapjai. In: *Comparative Law Working Papers*. Különszám, Volume 4. No. 1. 2020. 1–43. [a továbbiakban: BADÓ–MÁRKI (2000a)]; BADÓ Attila – MÁRKI Dávid: A bírósági igazgatás modellje Finnországban és Ausztriában. In: *Comparative Law Working Papers*. Különszám, Volume 4. No. 1. 2020. 1–10.

2 Lásd DUDÁS Attila – FAZAKAS Zoltán József – VERESS Emőd: A legfelsőbb bíróságok bíráinak kinevezéséről – összehasonlító jogi szempontból. In: *Miskolci Jogi Szemle*, 2020/2, 21–43.

3 Michal BOBEK – David KOSAŘ: Global Solutions, Local Damages: A Critical Study in Judicial Councils in Central and Eastern Europe. In: *German Law Journal*. Volume 15. No. 7. 2014. 1265.

4 BERKES – HAJAS i. m. 1707.

5 Hanns PRÜTTING – Markus GEHRLEIN: *ZPO – Zivilprozessordnung Kommentar*. I. Gerichtsorganisation. 15. Auflage. Luchterhand, Hürth, 2023.

6 https://www.bundesgerichtshof.de/DE/DasGericht/StellungGerichtssystem/stellungGerichtssystem_node.html;sessionid=0889DFAB1E778355C22417EE2BF1C531.internet961 [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

7 *Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781)*, die zuletzt durch Artikel 6 des Gesetzes vom 8. Oktober 2023 (BGBl. 2023 I Nr. 272) geändert worden ist <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/ZPO.pdf> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

jogi jogvitákban. Ezenkívül a helyi bíróságok hatáskörébe tartoznak a fizetési meghagyásos eljárások, a cégjegyzékkel és az ingatlan-nyilvántartással összefüggő bírósági nemperes eljárások. Büntetőügyekben a helyi bíróságok járnak el azokban az ügyekben, amelyekben a szabadságvesztés büntetési tétele nem haladja meg az öt évet.⁸

A második (tartományi) szinten működő *Landgericht* (tartományi bíróság) első fokon ítélkezik az 5000 eurónál nagyobb pertárgyértékű polgári jogvitákban, illetve másodfokú bírósággént is eljár a helyi bíróságok határozatai ellen benyújtott jogorvoslatok tekintetében.⁹ A harmadik szinten elhelyezkedő *Oberlandesgericht-ek* (legfőbb tartományi bíróságok) mind első (állambiztonsági ügyek), mind másodfokon (családjogi bíróságok határozatai ellen benyújtott fellebbezések tárgyában) ítélkeznek. A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (*Bundesgerichtshof*) fellebbviteli fórumként jár el a polgári jogi jogvitákban. Mint fellebbviteli fórum, másodfokon bírálja el a tartományi felsőbíróság első fokon hozott ítéleteit, illetve az alacsonyabb szinten elhelyezkedő bírói fórumok határozata ellen előterjesztett felülvizsgálati kérelmet.¹⁰

Kivételesen a helyi vagy tartományi bíróság első fokon hozott jogerős ítélete ellen ún. „ugró fellebbezés” nyújtható be a Szövetségi Legfelsőbb Bírósághoz. Ezenfelül a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság feladata a jogegység biztosítása, az ítélkezést érintő alapvető jogi kérdések tisztázása és a joggyakorlat továbbfejlesztése.¹¹

Az egyes különbíróságok esetében egy-egy legfelsőbb szövetségi bíróság alkotja a legmagasabb igazságszolgáltató fórumot: a Szövetségi Közigazgatási Bíróság Lipcsében, a Szövetségi Adóügyi Bíróság Münchenben, a Szövetségi Munkaügyi Bíróság Erfurtban és a Szövetségi Szociális Bíróság Kasselben működik.

Az osztrák bírósági szervezetrendszer négy szintű ítélkezési modellt követ. 2024. januári adatok tanúsága szerint az országban 116 kerületi/helyi bíróság (*Bezirksgericht*), 20 tartományi bíróság (*Landesgericht*), 4 tartományi felsőbíróság (*Oberlandesgericht*), valamint a Legfelsőbb Bíróság (*Oberster Gerichtshof*) vesz részt az ítélkezésben.¹²

Ausztriában első fokon a kerületi/helyi bíróságok és tartományi bíróságok járnak el. Polgári jogvitákban a hatáskörmegosztás alapja egyrészt a pertárgy értékétől, másodsorban az ügy tárgyától függ, büntetőügyekben a büntetési tétel függvénye.¹³

A kerületi/helyi bíróság (*Bezirksgericht*) hatáskörébe tartoznak azok a polgári jogi jogviták, amelyekben a pertárgy értéke a 15 000 eurót nem haladja meg (*Wertzuständigkeit*), illetve a törvényben meghatározott ügyek (családjogi jog-

viták, végrehajtási perek). A kerületi/helyi bíróság azokban a büntetőügyekben ítélkezik, amelyek a pénzbüntetéssel és/vagy legfeljebb egyéves szabadságvesztés-büntetéssel büntetendő bűncselekmények miatt indulnak (gondatlan testi sértés, lopás).

A tartományi bíróságok hatáskörébe tartozik első fokon valamennyi olyan ügy, amelyet a törvény nem utal a kerületi bíróságok hatáskörébe: az atomkárokért fennálló felelősségről szóló törvény, a közhatalom gyakorlásával kapcsolatos kártérítés és az adatvédelmi törvény alapján indult, valamint a versenyyogi vagy szerzői jogi ügyek. A tartományi bíróságok másodfokon ítélkeznek a kerületi bíróságok határozatai ellen benyújtott fellebbezések tárgyában.¹⁴

A tartományi felsőbíróságok másodfokon járnak el a tartományi bíróságok határozatai ellen benyújtott perorvoslatok tárgyában. Emellett ki kell emelni, hogy a tartományi felsőbíróság elnöke felelős valamennyi, az illetékességi területéhez tartozó bíróság igazgatásáért, mely feladatkör ellátása során a szövetségi igazságért felelős miniszter közvetlen irányítása alatt áll.¹⁵

A bécsi székhelyű Legfelsőbb Bíróság (*Oberste Gerichtshof*) a legmagasabb szintű bírói fórum mind polgári, mind büntetőügyekben. Precedensrendszer hiányában határozatai a törvény erejénél fogva nem kötik az alsóbb szintű bíróságokat, ugyanakkor a bírói gyakorlat vizsgálatának eredményeként kétséget kizáróan megállapítható, hogy az utóbbiak rendszerint mégis igazodnak a legfőbb bírói fórum ítélkezési gyakorlatához.

3. A NÉMET LEGFELSŐBB BÍRÓSÁGI MODELL MŰKÖDÉSÉNEK INTÉZMÉNYRENDSZERE

A Német Szövetségi Köztársaságban a legfelsőbb bíróságok a szövetségi jog egységes alkalmazásának biztosítékai. Az Alaptörvény¹⁶ 95. cikkéből eredeztethetően a legfelsőbb bíróságok a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság, a Szövetségi Közigazgatási Bíróság, a Szövetségi Adó- és Vámügyekért felelős Bíróság, a Szövetségi Munkaügyi Bíróság és a Szövetségi Szociális Bíróság.¹⁷

A szövetségi legfelsőbb bíróságok hatáskörét jogszabály rögzíti. Mindazonáltal előfordulhat, hogy egy elvi jelentőségű kérdésben két vagy több legfelsőbb bíróságnak együttesen kell döntenie. Az ítélkezési gyakorlat egységességének biztosítása érdekében e bíróságoknak *Közös Tanácsa* is működik, mely határoz azokban az esetekben, ha egy legfelsőbb bíróság tanácsa el kíván térni egy másik legfelsőbb bíróság tanácsának egy jogkérdésben hozott korábbi döntésétől. A Közös Tanács a legfelsőbb bíróságok elnökeiből, a részt vevő tanácsok elnöklő

8 <https://www.bundesjustizportal.de/gerichte/>; <https://www.bundesjustizportal.de/amtsgericht/> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

9 <https://www.bundesjustizportal.de/landgericht/> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

10 Lásd PRÜTTING–GEHRLEIN i. m.

11 https://www.bundesgerichtshof.de/DE/DasGericht/Aufgaben/aufgaben_node.html [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

12 https://www.oesterreich.gv.at/themen/dokumente_und_recht/gerichtsorganisation_der_justiz/Seite.2310012.html [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

13 Alexander KLAUSER – Georg KODEK: Jurisdiktionsnorm und Zivilprozessordnung JN-ZPO Österreichisches und Europäisches Zivilprozessrecht: § 2 JN. Instanzenverhältnis der Gerichte. Wien, Manz Verlag, 2018.

14 <https://www.justiz.gv.at/gerichte/recht-einfach-erklaert/was-bedeutet-instanzenzug.b96.de.html> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

15 BADÓ-MÁRKI (2000a) i. m. 8.

16 Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 100-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 19. Dezember 2022 (BGBl. I S. 2478) geändert worden ist.

17 https://www.bmj.de/DE/rechtsstaat_kompakt/rechtssprechung/bundesgerichte/bundesgerichte_node.html [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

bírából és a részt vevő tanácsok egy-egy további bírójából áll. A szövetségi legfelsőbb bíróságok közös tanácsának székhelye a karlsruhei Szövetségi Legfelsőbb Bíróságon van.¹⁸

Az 1950. október 1-jén alapított *Szövetségi Legfelsőbb Bíróság* a Szövetségi Igazságügyi Minisztérium felügyelete és ellenőrzése alatt működik.¹⁹ A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság fő feladata a jogegység biztosítása, az alapvető jogi kérdések tisztázása és a jogfejlesztés. Az alsóbb fokú bíróságok – beleértve a helyi bíróságok, a tartományi bíróságok, a legfelsőbb tartományi bíróságok – határozatait vizsgálja felül. Noha a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság határozatai formálisan csak az egyedi ügyekben bírnak kötelező erővel, állásfoglalásaikat az alsóbb fokú bíróságok szinte kivétel nélkül követik az ítékezés során. A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság jogfejlesztő tevékenysége megkérdőjelezhetetlen, különösen a polgári jog területén. A „karlsruhei döntésekben” megfogalmazott indokolások, ahogyan a fogyasztóvédelmi jogvitákban, éppúgy a házassági perekben komoly jogi relevanciával bírnak a felek (egyben megbízott képviselők) számára.²⁰

A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság élén az *elnök* áll. Az elnökön kívül a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság 19 tanácsában 153 bíró ítélkezik, köztük 19 elnöklő bíró.²¹ A Szövetségi Legfelsőbb Bíróságon működő *Elnökség* független igazságügyi önigazgatási szerv – az elnökből és tíz, a bírói kar által választott bíróból áll. Az Elnökség dönt az ügyek elosztásáról és az egyes tanácsok összetételéről.²²

A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság polgári és büntetőtanácsokra oszlik, amelyek számát a szövetségi igazságügyi miniszter határozza meg. Jelenleg tizenhárom polgári és hat büntetőtanács működik. Ezek élén egy-egy elnöklő bíró áll. A tanácsok mindegyike hat-nyolc bíróból áll (az elnöklő bíró mellett). Az egyes ügyekben ugyanakkor ötfős tanácsban ítéleznek, beleértve az elnöklő bíró részvételét is.²³

A polgári és büntetőtanácsokon kívül nyolc további, ún. speciális tanács is ülésezik, nevezetesen a mezőgazdasági, az ügyvédi, a közjegyzői, a szabadalmi ügyekkel foglalkozó tanács, a könyvvizsgálói, az adóügyekkel foglalkozó tanács, a kartelltanács és a Szövetségi Szolgálati (szolgálati ügyekkel foglalkozó) Bíróság. Két nagytanács is működik – egy a polgári ügyekre és egy a büntetőügyekre –, amelyek együttesen alkotják az Egyesült Nagy Tanácsot.

Ezenfelül közel 70 berendelt bíró és ügyész dolgozik a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság tudományos munkatársaként. Az egyes tanácsok munkáját állandó jelleggel *Rechtspfleger*-ek és igazságügyi alkalmazottak segítik.

A tanácsokon kívül két osztály támogatja a bíró és az igazságügyi személyzet munkáját: az Igazgatási és az Információs Osztály. Az Igazgatási Osztály felelős a személyzeti igazgatásért, az informatikai és a gazdasági ügyekért. Az Információs Szolgáltatások Osztálya magában foglalja a könyvtárat, a kezelőirodát és a postázót is.²⁴

A lipcsei székhelyű *Szövetségi Közigazgatási Bíróság* (*Bundesverwaltungsgericht*) a Német Szövetségi Köztársaság legfelsőbb közigazgatási bírósága. A közigazgatási jog területén felmerülő olyan jogvitákban dönt, amelyet a törvény nem utal egyéb szövetségi bíróság hatáskörébe. A gyakorlatban általában fellebbviteli bíróságként működik, ugyanakkor bizonyos jogvitákban (pl. különösen fontos közlekedési útvonalak tervezésével vagy egyes egyesülési tilalmakkal kapcsolatos ügyekben) a Szövetségi Közigazgatási Bíróság első fokú és egyben fellebbviteli bíróságként is határoz.²⁵

A Szövetségi Közigazgatási Bíróság munkáját a következő szervezeti egységek segítik. Az *Elnökség* a bírósági önigazgatás szerve, mely meghatározza és elfogadja a bíróság ügyrendjét. A Szövetségi Közigazgatási Bíróság Elnöksége az elnökből és nyolc, a bíróság tagjai által választott bíróból áll. Emellett a bíróság alelnöke tanácsadói minőségben tagja a testületnek. Az *Elnöki Tanács* egy olyan testület, amely az igazságszolgáltatás rendszerében az új bírák megválasztásáért és kinevezéséért felelős. Az Elnöki Tanács részt vesz továbbá az egyes tanácsok elnökeinek, a bíróság elnökének és alelnökének kinevezésében. Az Elnöki Tanács a Szövetségi Közigazgatási Bíróság elnökéből mint elnökből, az alelnökből, egy, az elnökség által a tagjai közül választott tagból és további két, a bírák által választott tagból áll.

A *Bírói Tanács* a bírák érdekképviselét látja el általános értelemben, illetve szociális ügyekben. A Bírói tanács három tagból áll, akiket a Szövetségi Közigazgatási Bíróság bírái választanak négyéves időtartamra. A *Személyzeti Tanács* képviseli a Szövetségi Közigazgatási Bíróság bírósági alkalmazottainak (a bírák kivételével) érdekeit. A Személyzeti Tanács hatáskörébe munkahelyi szervezési feladatok (felvétel, áthelyezés), illetve kollektív szerződésekkel kapcsolatos feladatok ellátása tartozik. A Személyzeti Tanács tagjait a bíróság alkalmazottai választják négyéves időtartamra.

A *Súlyosan Fogyatékos Munkavállalók Érdekképviselői Szerve* elősegíti a súlyos fogyatékossgal élő emberek részvételét a munka világában, és képviseli érdekeiket a szervezeten belül. A szerv tanácsadással és segítségnyújtással egyaránt foglalkozik. Egyéni és csoportos kérdésekben is eljár. A képviselői szerv egy képviselőből és két helyettesből áll.²⁶

A müncheni székhelyű *Szövetségi Adó- és Vámügyekért felelős Bíróság* (*Bundesfinanzhof*) önállóan jár el adó- és vámügyekben legfőbb szövetségi szintű bíróságként, de a Szövetségi Igazságügyi Minisztérium felügyelete alatt működik. Jogorvoslati tevékenységén túl az egyes adózással összefüggő jogszabályok értelmezésében jelentős szerepet tölt be, illetve

18 Gesetz zur Wahrung der Einheitlichkeit der Rechtsprechung der obersten Gerichtshöfe des Bundes (RsprEinhG) vom 19. Juni 1968, BGBl. I, Seite 661

19 https://www.bmj.de/DE/rechtsstaat_kompakt/rechtssprechung/bundesgerichte/bundesgerichte_node.html [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

20 https://www.bundesgerichtshof.de/DE/DasGericht/Aufgaben/aufgaben_node.html;jsessionid=3EB41D3DA7C7BF4AAE721ACA350A75310.internet962 [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

21 https://www.bundesgerichtshof.de/DE/DasGericht/Organisation/organisation_node.html [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

22 https://www.bundesgerichtshof.de/DE/DasGericht/Organisation/Praesidium/praesidium_node.html [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

23 https://www.bundesgerichtshof.de/DE/DasGericht/Organisation/Senate/senate_node.html [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

24 https://www.bundesgerichtshof.de/DE/DasGericht/Organisation/organisation_node.html [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

25 <https://www.bverwg.de/das-gericht> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

26 <https://www.bverwg.de/das-gericht/organisation/gremien> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

a *Finanzgerichtsordnung*²⁷ 11. § (4) bekezdéséből eredeztethetően jogfejlesztő tevékenységet is ellát. Hatáskörébe tartozik az egyes adózással összefüggő jogszabályok Alaptörvénnyel való összeegyeztethetőségének vizsgálata. Ha úgy ítéli meg, hogy az érintett jogszabályi rendelkezés alkotmányellenes, akkor fel kell függesztenie az eljárását, és be kell szereznie a Szövetségi Alkotmánybíróság döntését [a német Alaptörvény 100. cikkének (1) bekezdése szerint]. A Szövetségi Adó- és Vámügyekért felelős Bíróság ítélkezési gyakorlata jelentős hatással bír az adóhatóságok joggyakorlatára, és ezáltal közvetlenül az államháztartásra is.²⁸ A Szövetségi Adó- és Vámügyekért felelős Bíróság *elnöke* a bíróság vezetője, akit az *elnök helyettes* képvisel. A Szövetségi Adó- és Vámügyekért felelős Bíróság *Elnöksége* a német bírósági szervezeti törvény 21a. §-a szerint az elnökből és nyolc bírói tagból áll. Az Elnökség e nyolc tagját valamennyi bíró maga közül választja meg négyéves időtartamra.

Az *Elnöki Tanács* a bírák kinevezésében a bírói kar részvételét biztosító reprezentatív testület. A német bírákról szóló törvény (*Deutsches Richtergesetz*)²⁹ 55. §-a szerint az Elnöki Tanácsot minden bíróválasztás és minden tanácselnök kinevezése előtt be kell vonni a választási eljárásba. Az Elnöki Tanács a Szövetségi Adó- és Vámügyekért felelős Bíróság elnökéből és alelnökéből, valamint három további tagból áll (a német bírákról szóló törvény 54. §-a szerint). A többi bírói tag közül egyet az Elnökség tagjai közül választ, a másik kettőt a bírák választják. Az Elnöki Tanács hivatali ideje négy év.

A Szövetségi Közigazgatási Bírósághoz hasonlóan a Szövetségi Adó- és Vámügyekért felelős Bíróságon is működik a *Bírói Tanács* és *Személyzeti Tanács* azonos feladatkörben, ugyanakkor kiemelendő az *esélyegyenlőségi tisztviselő* szerepe, aki a munkavállalók nemi alapon történő megkülönböztetésével szembeni védelmet látja el a bíróságoknál.³⁰

A Szövetségi Adó- és Vámügyekért felelős Bíróságon egy *Nagytanács* és 11 ún. *szakosított tanács* működik. Az egyes tanácsok feladatkörét és összetételét (tagjait) a bíróság elnöke éves ügyelosztási rend szerint előre határozza meg. A német bírósági szervezeti törvény (*Gerichtsverfassungsgesetz*)³¹ 21g. §-a szerint a tanácsokon belül az ügyek elosztásának meghatározása a tanácshoz tartozó összes bíró határozatával történik. A határozatban a pénzügyi év kezdete előtt meghatározzák azokat az elveket, amelyek szerint az egyes tagok a pénzügyi év időtartamára részt vesznek az egyes eljárásokban (ún. részvételi terv); mely csak akkor módosítható, ha ez a tanács egyes tagjainak túlterheltsége, elégtelen

munkaterhelése, változása vagy tartós távolléte miatt szükségessé válik.³²

A Nagytanács egyaránt határoz eljárási kérdésekben és tételjes jogi kérdésekben is, különösen a jövedéki adót érintően. Továbbá hatáskörébe tartozik az egyes tanácsok közötti véleménykülönbségek közötti döntés, vagy egy korábbi jogértelmezési kérdéstől való eltérésben történő határozathozatal. A német bírósági szervezeti törvény 11. § (5) bekezdése szerint a Nagytanács 11 tagból, az elnökből és az elnök által nem elnökölt tanácsok egy-egy bírójából áll.³³

A Szövetségi Adó- és Vámügyekért felelős Bíróság bírósági adminisztrációja szakosodott osztályokra és személyzeti egységekre tagolódik. Például a központi részleg felelős a nem bírósági személyi erőforrásokért, a költségvetésért és a közbeszerzésért, továbbá a vagyonkezelésért.

A *Bírósági Hivatal*, a *Szolgálati Hivatal* és a *Tudományos Szolgálat* támogatja az egyes tanácsokat az igazságszolgáltatási tevékenységükben. A *Dokumentációs és Tájékoztatási Osztály* és a könyvtár, amely a német adó- és vámjoggal kapcsolatos irodalom egyik legszélesebb gyűjteményével rendelkezik, szintén a bírósági szervezeti rendszer részét képezi.³⁴

A *Szövetségi Munkaügyi Bíróság* a munkajogi jogviták legmagasabb szövetségi szintű bírói fóruma, mely a tartományi bíróságok jogorvoslati ügyeiben mind a fellebbezések (*Rechtsbeschwerde*), mind a felülvizsgálat (*Revision*) tárgyában eljár. Feladata nemcsak az igazságszolgáltatás biztosítása egyedi ügyekben, hanem a munkajog területén az ítélkezési gyakorlat egységességének fenntartása is. Ezen túlmenően a joghézagok kitöltése útján felelős a munkajogi normák továbbfejlesztéséért.³⁵ Németországban a munkaügyi bíráskodás önálló, a polgári igazságszolgáltatástól elkülönülő ítélkezést jelent, mely társasbíráskodás keretében három szinten valósul meg.³⁶ A Szövetségi Munkaügyi Bíróságnak jelenleg 38 hivatásos bírāja van, akiknek *kinevezése* rendszerint végleges, és *életéig* szól. A bírákat a Szövetségi Munkaügyi és Szociális Minisztérium (*Bundesministerium für Arbeit und Soziales*) a bírák megválasztásával foglalkozó bizottsággal együtt választja, és a szövetségi elnök nevezi ki őket. Hasonlóan a magyar laikus bíráskodási modellhez, a hivatásos bírákon kívül a munkáltatói és munkavállalói érdekképviselőket további 220 laikus (tiszteltbeli) bíró látja el a munkaügyi perekben.³⁷ A Szövetségi Munkaügyi Bíróságon jelenleg tíz tanács működik. A tanácsok a fellebbezések és a felülvizsgálatok elbírálása során a tanácsot elnöklő bíróból, két másik hivatásos bíróból és két laikus bíróból állnak. A hivatásos bírák és a laikus bírák tanácsokba való beosztását

27 *Finanzgerichtsordnung* in der Fassung der Bekanntmachung vom 28. März 2001 (BGBl. I S. 442, 2262; 2002 I S. 679), die zuletzt durch Artikel 20 des Gesetzes vom 8. Oktober 2023 (BGBl. 2023 I Nr. 272) geändert worden ist.

28 <https://www.bundesfinanzhof.de/de/gericht/aufgaben/oberster-gerichtshof-des-bundes-fuer-steuern-und-zoelle/> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

29 *Deutsches Richtergesetz* in der Fassung der Bekanntmachung vom 19. April 1972 (BGBl. I S. 713), das zuletzt durch Artikel 4 des Gesetzes vom 25. Juni 2021 (BGBl. I S. 2154) geändert worden ist

30 <https://www.bundesfinanzhof.de/de/gericht/organisation/gremien/> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

31 *Gerichtsverfassungsgesetz* in der Fassung der Bekanntmachung vom 9. Mai 1975 (BGBl. I S. 1077), das zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 25. Oktober 2023 (BGBl. 2023 I Nr. 294) geändert worden ist

32 <https://www.bundesfinanzhof.de/de/gericht/organisation/senate/> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

33 A Nagytanács által hozott legfontosabb határozatokról lásd részletesen <https://www.bundesfinanzhof.de/de/gericht/organisation/senate/> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

34 <https://www.bundesfinanzhof.de/de/gericht/organisation/gerichtsverwaltung/> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

35 <https://www.bundesarbeitsgericht.de/die-arbeitsgerichtsbarkeit/> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

36 <https://www.bundesarbeitsgericht.de/die-arbeitsgerichtsbarkeit/> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

37 <https://www.bundesarbeitsgericht.de/die-arbeitsgerichtsbarkeit/organisation/> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

az éves beosztási terv határozza meg. Erről a bíróság Elnöksége határoz.³⁸

A Szövetségi Munkaügyi Bíróságon is működik *Nagy Tanács*. A Nagy Tanács tagja a bíróságon működő valamennyi tanácsból egy-egy hivatásos bíró – köztük a Szövetségi Munkaügyi Bíróság elnöke –, valamint három laikus bíró a munkavállalói és a munkáltatói csoportok képviselőiben. Ez a testület határoz abban az esetben, ha egy tanács el kíván térni egy másik tanács vagy a Nagy Tanács korábbi elvi jelentőségű döntésétől. Ezen túlmenően a Nagy Tanács hatáskörébe tartozik az olyan kérdésekben történő határozathozatal, mely alapvető fontosságú a jog továbbfejlesztéséhez vagy az egységes ítélkezési gyakorlat biztosításához.³⁹

A Szövetségi Munkaügyi Bíróság intézményrendszere, illetve működésének vizsgálata körében kiemelendő a bírói ágon dolgozó 11 *tudományos munkatárs szerepe*. A tudományos munkatársak a szövetségi államok képzett munkaügyi bírái, akiket kétéves időtartamra a Szövetségi Munkaügyi Bírósághoz rendelnek, egy-egy tanács mellé. Tevékenységük ellátása során nem vesznek részt ítélkező bíróként az egyes eljárásokban, feladatuk a hivatásos bírák munkájának támogatása előkészítő anyagok (különösen határozatjavaslatok, egyes jogi kérdések vizsgálata) formájában.⁴⁰

A *Szövetségi Szociális Bíróság* feladata elsősorban az ítélkezésben a jogegység fenntartása, illetve a jogi normák továbbfejlesztése. Meghatározza és tisztázza a szövetségi jog alapvető rendelkezéseit a szociális jog és a társadalombiztosítási jog terén. Felülbírálati jogköre keretében megvizsgálja, hogy a szociális bíróságok és a tartományi szociális bíróságok határozatai összeegyeztethetők-e a szövetségi joggal és az uniós joggal. Ennek során meghatározza a jogértelmezés kereteit.⁴¹

A Szövetségi Szociális Bíróság *tanácsai* egyrésztől független hivatásos bírákból állnak (jelenleg 20 fő),⁴² másodsorban ún. laikus (tisztelőbeli) bírákból, akik az érintett személyek csoportjaihoz való tartozásuk miatt különleges szakértelemmel rendelkeznek. A Szövetségi Szociális Bíróságon jelenleg 12 tanács működik öt-öt taggal. A tanács összetétele három hivatásos bíróból és két laikus bíróból áll, akik egyenlő szavazati joggal bírnak a határozathozatal során.

Mint minden legfelsőbb szövetségi bíróságon, így a Szövetségi Szociális Bíróság szervezetén belül is a *Nagy Tanács* dönt. Ha egy tanács alapvető jelentőségű kérdésben el kíván térni egy korábbi határozattól, vagy ha az adott ügyben az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása ezt megköveteli. A Nagy Tanács az elnökből és a további tanácsok egy-egy

hivatásos bírójából áll, ezenkívül legalább hat laikus bíró is a tagja.⁴³

Hasonlóan a Szövetségi Munkaügyi Bíróság intézményi modelljéhez a Szövetségi Szociális Bíróságon is *tudományos munkatársak* működnek közre az egyes tanácsok munkájában, akik rendszerint a szociális bíróságok bírái, és akiket a Szövetségi Szociális Bírósághoz kétéves időtartamra rendelnek be.⁴⁴

4. AZ OSZTRÁK LEGFELSŐBB BÍRÓSÁGI MODELL MŰKÖDÉSÉNEK INTÉZMÉNYRENDSZERE

Az osztrák Legfelsőbb Bíróság (*Oberste Gerichtshof*) Ausztria legmagasabb szintű, legfelsőbb bírósága polgári és büntetőjogi ügyekben a rendes igazságszolgáltatás rendszerében, melynek jogszabályi alapja egyrészt a Szövetségi Alkotmánytörvény (*Bundes-Verfassungsgesetz – B-VG*)⁴⁵ 92. cikkének (1) bekezdéséből, másodsorban pedig a Legfelsőbb Bíróságról szóló szövetségi törvény (Bundesgesetz über den Obersten Gerichtshof – OGHG)⁴⁶ 1. § (1) bekezdéséből eredeztethető.

A Legfelsőbb Bíróság a rendes bírászkodás egésze felett átfogó irányító funkciót tölt be, amely a jogegység, a jogbiztonság és a jogfejlődés biztosításából áll.⁴⁷ Egyedi ügyekben gyakorolt felülbírálati jogkörén felül az osztrák legfőbb bírói fórum a jogalkotási folyamatokba is bekapcsolódik, rendszeresen észrevételeket tesz az egyes törvénytervezetekkel kapcsolatban. Ebből a célból öt, ún. felülvizsgálati tanácsot (OGHG 11. §) hoztak létre, amelyek különböző jogalkotási témakörökkel foglalkoznak; három polgári joggal, egy büntetőjoggal és további egy interdiszciplináris átfogó jogi kérdésekkel.

Az OGHG 5. §-a szerint az osztrák Legfelsőbb Bíróság a társasbíráskodás elvének megfelelően mind polgári, mind büntetőügyekben tanácsban ítélkezik. A Legfelsőbb Bíróságon jelenleg összesen 18 tanács ülésezik polgári és büntetőügyekben, tizenegy tanács jogorvoslati fórumként ítélkezik a polgári jogvitákban, egy tanács a választottbírási határozatok felülvizsgálatában jár el, öt tanács büntetőügyekben, illetve további egy tanács mint Legfelsőbb Kartellbíráóság ítélkezik.⁴⁸ Főszabály szerint az egyes tanácsok öt hivatásos bíróból állnak, azonban a Legfelsőbb Kartellbíráóságként ítélkező tanács három hivatásos bíróból, illetve további két laikus bíróból áll.

38 <https://www.bundesarbeitsgericht.de/die-arbeitsgerichtsbarkeit/geschaeftsverteilung/#geschaeftsverteilungsplan> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

39 <https://www.bundesarbeitsgericht.de/die-arbeitsgerichtsbarkeit/organisation/> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

40 <https://www.bundesarbeitsgericht.de/die-arbeitsgerichtsbarkeit/organisation/> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

41 https://www.bsg.bund.de/DE/Gericht/Aufgaben-und-Zustaendigkeit/aufgaben-und-zustaendigkeit_node.html;jsessionid=B86EFB3C90BEC4F6F39B192D8375B576.internet962 [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

42 Lásd a Szövetségi Szociális Bíróság 2023. december 1-jei adatait: https://www.bsg.bund.de/DE/Gericht/Rechtsprechung/rechtsprechung_node.html [letöltés ideje: 2024. 12. 4.]

43 https://www.bsg.bund.de/DE/Gericht/Rechtsprechung/rechtsprechung_node.html [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

44 https://www.bsg.bund.de/DE/Gericht/Rechtsprechung/rechtsprechung_node.html [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

45 Bundes-Verfassungsgesetz (B-VG) StF: BGBl. Nr. 1/1930 (WV) idF BGBl. I Nr. 194/1999 (DFB) <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung/Bundesnormen/10000138/B-VG%2c%20Fassung%20vom%2018.12.2023.pdf> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

46 Bundesgesetz vom 19. Juni 1968 über den Obersten Gerichtshof StF: BGBl. Nr. 328/1968 (NR: GP XI RV 470 AB 912 S. 103.) <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung/Bundesnormen/10000449/OGHG%2c%20Fassung%20vom%2018.12.2023.pdf> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

47 <https://www.ogh.gv.at/der-oberste-gerichtshof/aufgaben/> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

48 <https://www.ogh.gv.at/der-oberste-gerichtshof/aufgaben/> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

A Munkaügyi és szociális bíróságokról szóló törvény [*Arbeits- und Sozialgerichtsgesetz (ASGG)*]⁴⁹ 11. § (1) bekezdése lehetőséget biztosít laikusok részvételére munkaügyi és szociális jogvitákban.

Az OGHG 8. § (1) bekezdése értelmében az öttagú tanácsot további hat taggal kell megerősíteni (ún. megerősített tanács), ha a Legfelsőbb Bíróságnak alapvető fontosságú jogkérdésben hozott határozatában el kell térni a Legfelsőbb Bíróság korábban kialakult ítélkezési gyakorlatától vagy a megerősített tanács korábbi határozatától, vagy a Legfelsőbb Bíróság korábbi ítélkezési gyakorlata nem egyértelmű valamely eldöntendő alapvető fontosságú jogkérdés tekintetében. Az OGHG hatálybalépése, 1969. január 1. óta mintegy hetven határozatot hoztak a megerősített tanácsok.⁵⁰

Az osztrák Legfelsőbb Bíróság *Igazgatási Hivatala* működteti az intézményrendszer technikai háttérét. A Hivatalnak alárendelten működik az *Elnöki Osztály*, a *Polgári ügyekkel foglalkozó Osztály*, a *Büntetőügyekkel (egyben fegyelmi és szolgálati ügyekkel) foglalkozó Osztály*, az *Írártár*, valamint a *Kezelőiroda*, ahol a bírósági iratokat érkeztetik és az ügyfelek számára jogi segítséget is nyújtanak.⁵¹ A Kezelőiroda további feladata a Legfelsőbb Bíróság határozatainak nyilvántartása, feldolgozása és hozzáférhetővé tétele a Justiz-JUDOK adatbázison keresztül.

5. KÖVETKEZTETÉSEK

A tanulmány a minisztériumi igazgatási modell két mintáallama (Németország és Ausztria) legfelsőbb bíróságának, illetve ezek belső intézményrendszerének elemzését vette vizsgálat alá. A hasonlóságok és különbségek áttekintését követően megállapítható, hogy mindkét igazgatási modellben működő *Elnökség* az a bírósági öngazgatási szerv, mely meghatározza és elfogadja a bíróság ügyrendjét, legtöbb esetben az egyes tanácsok számát és összetételét is.

Mindkét ország legfőbb bírói fórumán egyedi ügyekben a társasbíráskodás elvének megfelelően a bírák tanácsban ítélik meg, mely a polgári és büntetőtanácsokon felül további szakosított tanácsokat is magában foglal. Elsődlegesen a munkaügyi és szociális jogvitákban a hivatásos bírák mellett laikus bírák is közreműködnek az igazságszolgáltatásban.

Az egyes országokban eltérő névvel működő, tulajdonképpen *Igazgatási Hivatal* felelős az intézményrendszer technikai háttéréért. A német legfelsőbb bírósági modellben figyelemre méltó a gyengébb, vagy éppen kiszolgáltatott munkavállalók érdekeire fordított speciális képviselők, illetve bizottságok intézményeken belüli léte.

49 Bundesgesetz vom 7. März 1985 über die Arbeits- und Sozialgerichtsbarkeit (Arbeits- und Sozialgerichtsgesetz – ASGG) StF: BGBl. Nr. 104/1985 idF BGBl. Nr. 612/1986 (DFB) (NR: GP XVI RV 7 AB 527 S. 75. BR: AB 2940 S. 456. NR: Einspr. d. BR: 547 AB 559 S. 83.)

50 <https://www.ogh.gv.at/der-oberste-gerichtshof/aufgaben/> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]

51 <https://www.ogh.gv.at/der-oberste-gerichtshof/aufgaben/> [letöltés ideje: 2024. 12. 04.]